

**Особливості графічних стилістичних засобів у казці
Л.Керролла «Аліса у Країні Чудес» як літературний та
загальнокультурний феномен**

Дана розвідка має на меті дослідженні ролі стилістичних засобів графічного оформленні тексту казки Л. Керролла «Аліса у Країні Чудес».

До дослідження будь-якого художнього тексту неминуче залучається вивчення особливостей його графічного оформлення. Як відомо, графіка – це засіб закріплення інформації; у художньому тексті, де будь-яка одиниця є потенційно експресивною, графічні засоби несуть прагматичне навантаження, а отже, є одним із способів здійснення впливу на адресата писемного мовлення. Спеціалізоване використання графічних засобів привертає увагу читача до форми написання. Таким чином, форма стає значущою і, взаємодіючи зі значенням графічно виділеної лексичної одиниці, семантично ускладнює її.

Дехто з дослідників стилістичної графіки вважає за необхідне спеціально застерегти, що такі засоби зорової виразності літературного твору, як різноманітні шрифти, види набору, засоби сегментації тексту на абзаци, параграфи тощо, розміщення рядків, – так звані еквіваленти тексту (часткова заміна мовних елементів тексту графічними символами), не є лінгвістичними факторами. З подібними твердження не можна погодитися.

На семасіологізацію зорових ознак мовних одиниць вказували І. О. Бодуен де Куртене і Г. Й. Винокур, а В. О. Істрін зробив висновок, що постійно зростаюча роль писемної мови в сучасному суспільстві та інтенсифікація її використання все частіше призводять до

встановлення прямих зв'язків між зоровим образом письмового знака і його значенням [3].

Під графічними засобами розуміємо сукупність способів зовнішньої організації тексту [4]. Графічними засобами послуговуються в організації семантичної структури тексту, забезпечуючи його експресивність і прагматичну заданість.

До основних графічних засобів виразності відносять абзацне членування, розділові знаки, нумерація, шрифтові засоби, поєднання шрифтів різних мов, виділення кольором, підкреслення, навмисний поділ на склади, створення фігурних елементів (найчастіше у поетичних художніх творах) тощо.

«Аліса у Країні Чудес» є дуже складною і своєрідною фантастичною повістю. Це своєрідна алюзія до сучасного авторіві світу. Він – цей світ – живе за власним законами. Багато персонажів і епізодів книги, кумедних реплік й ситуацій не випадкові, а глибоко мотивовані: вони повністю побудовані на грі слів, на пожвавленні метафор, на буквальній інтерпретації компонентів, фразеологічних поєднаннях і каламбурах.

Мовна гра як особливість стилю Л. Керролла виконує дві важливі функції в його текстах. З одного боку, мова є головною зброєю «конкуруючих» сторін у грі, що ними моделюється, й від віртуозності Аліси у вербальних баталіях із жителями Країни Чудес безпосередньо залежить її становище у цьому світі. З іншого боку, мовна гра, особливо створення неологізмів, використання графічних засобів виділення стають способами побудови нового, оригінального тексту та нереально-реального світу. ігрові трансформації художньої мови стають засобом подолання рамок ігрового простору і властивої йому замкнутості.

Ігрова поетика Л. Керролла включає в себе всю систему художніх засобів, що сприяють створенню ігрової атмосфери тексту, яка складається з особливо оформленого ігрового простору і специфічного способу побудови композиції у вигляді ігрової партії.

Авторський текст оповіді можна визначити як ігровий і виділити два основних принципи його формування, а саме: створення

незвичайного мовного матеріалу і його нестандартну (нелінійну) організацію в тексті.

Серед зазначених графічних засобів виразності, творіві Л. Керролла притаманні насамперед шрифтове виділення (прописними літерами та курсивом), навмисний поділ слів на склади та створення фігурного вірша.

У творі Л. Керролла простежуємо два види шрифтових засобів – прописні літери та курсив. Курсивне виділення (таких випадків у казці всього три) спостерігається лише у першому розділі, коли Аліса вперше зустрічається із Кроликом. Одягнений як справжній джентльмен, він витягає з кишені годинника: "the Rabbit actually *took a watch out of its waistcoat-pocket*"¹. За допомогою курсивного виділення автор підкреслює здивування героїні, котра ще не встигла при звичаїтися до алогічних реалій Країни Чудес: сам факт наявності у Кролика годинника, жилета й те, що він може ним користуватися.

Падаючи вниз і розмірковуючи про будову світу, Аліса подумки переноситься на урок географії. Вона хоче знати куди потрапить, пролетівши крізь землю. Саме прийменник *крізь* ("*through the earth*") і виділений курсивом. Це ще один крок назустріч при звичаєнню до нових реалій. Третім і останнім є спробою подолати процес вільного падіння, який Л. Керролл, що був математиком, наділяє рисами вакууму. Вона намагається зробити реверанс перед уявним співрозмовником, проте усвідомлює неможливість цього: "And she tried to curtsy as she spoke-fancy *curtseying* as you're falling through the air!"

Виділення прописними літерами слів та фраз слугує меті створення ілюзії реальності його сюрреалістичного світу та розставлення смислових акцентів.

До першої групи відносимо написи-вказівки на їстівних знахідках Аліси на кшталт «АПЕЛЬСИНОВИЙ ДЖЕМ», «З'ЇЖ МЕНЕ», «ВИПИЙ МЕНЕ». Застосування цього графічного прийому має риси

---

¹ Тут і далі цитування тексту за електронним ресурсом: Lewis Carroll. Alice's adventures in Wonderland [Електроний ресурс] // TheLib.Ru

градаційного руху від деталей реального до обставин ірреального світу. Так на одній з полицок нори-тунелю героїня знаходить банку з апельсиновим джемом: "She took down a jar from one of the shelves as she passed; it was labelled "ORANGE MARMALADE". Та банка виявляється порожньою, чим автор остаточно відсуває Алісу за межі логічного світу.

Наступна знахідка вже диктує їй закони нової реальності. Суворість і непорушність цих законів увиразнюється використанням прописних літер. Крім того, це надає знахідкам Аліси правдоподібності, оскільки напис на пляшечці із невідомим вмістом зроблений таким же чином, як і на банці з джемом: "round the neck of the bottle was a paper label, with the words 'DRINK ME' beautifully printed on it in large letters".

Далі прописне виділення стає частиночкою світу Країни Чудес, інтегрується у її реалії, коли Аліса знаходить тістечко: "Soon her eye fell on a little glass box that was lying under the table: she opened it, and found in it a very small cake, on which the words 'EAT ME' were beautifully marked in currants".

З допомогою такого виділення письменник окреслює документальні реалії художнього світу. до них, крім вже зазначених написів на напоях та наїдках, відносимо напис на табличці над дверима будинку Кролика: "on the door of which was a bright brass plate with the name "W. RABBIT". Ставши занадто високою, аби навіть бачити власні ноги, Аліса пише їм уявного листа, оформивши його за усіма правилами:

"ALICE'S RIGHT FOOT, ESQ.
HEARTHRUG,
NEAR THE FENDER,
(WITH ALICE'S LOVE)".

Прописне виділення слів робить їх смисловими центрами речень. Не лише персонажі, а й сам оповідач вже слідує законам цього непередбачуваного світу. Знайшовши пляшечку, Аліса спочатку не наслідкується пити з неї, не обдумавши наслідків цього вчинку, і оповідач із нею солідарний. Тож автор виділяє слово ЦЕ, маючи на

увазі рідину: "Alice was not going to do THAT in a hurry". В уривку: "It's a mineral, I THINK, said Alice" – простежуємо водночас категричність твердження та впевненість у власній правоті та абсурдність цієї упевненості, оскільки йдеться про ідентифікацію гірчиці.

Наведемо ще один приклад: "The Hatter opened his eyes very wide on hearing this; but all he SAID was, 'Why is a raven like a writing-desk?'. Це виділення – черговий випадок гри у алогічність, оскільки правомірнішим видалося б виділення фрагмента "all" на означення короткої фрази. Виділення саме дієслова увиразнює переляк учасників чаювання, за умови якого будь-яка активна дія стає перемогою над собою. Абсурдність світу казки простежується у тексті сказаної Капелюшником фрази, що не має нічого спільного із темою розмови.

В окрему групу можна віднести прописне виділення, що виконує функцію посилювального повтору: "if you cut your finger VERY deeply" (в значенні "very-very deeply"), "it (the Cheshire Cat) had VERY long claws and a great many teeth" (в значенні "very-very long"), "I am so VERY tired of being all alone here!" (в значенні "very-very tired").

Близький за смисловим навантаженням до вищезазначеного і наступний прийом, що полягає у посиленні посилення значення прикметника вищого ступеня порівняння: "It was the BEST butter", - the March Hare meekly replied".

Зустрічаємо випадки, коли подібне виділення означає категоричне заперечення: "this bottle was NOT marked "poison"; або таке ж категоричне утвердження: "Our family always HATED cats" (репліка миші), "That PROVES his guilt," said the Queen", "At any rate I'll never go THERE again!" said Alice as she picked her way through the wood. 'It's the stupidest tea-party I ever was at in all my life!", "When I'M a Duchess, – she said to herself, (not in a very hopeful tone though), 'I won't have any pepper in my kitchen AT ALL". Зазначимо, що у останній ситуації ми прокоментували другий випадок прописного виділення, а перший відносимо до наступної групи.

Модальні, допоміжні дієслова та дієслова-зв'язки, виділені прописними літерами підкреслюють можливість чи неможливість

виконання певної дії в умовах реалій художнього світу казки: "I do wish they WOULD put their heads down!", "they WOULD not remember the simple rules", "What a number of cucumber-frames there must be!" thought Alice. 'I wonder what they'll do next! As for pulling me out of the window, I only wish they COULD!", "How CAN I have done that?", "That WILL be a queer thing, to be sure!", "I DON'T know,' said the Caterpillar", "Leave off that!' screamed the Queen. 'You make me giddy.' And then, turning to the rose-tree, she went on, 'What HAVE you been doing here?', "Very soon the Rabbit noticed Alice, as she went hunting about, and called out to her in an angry tone, 'Why, Mary Ann, what ARE you doing out here?'"

Виділення допоміжного дієслова перфектно-тривалого часу в останньому уривку увиразнює здивування Королеви тим, що хтось із мешканців Країни Чудес наважився прийти перед її очі й перебувати там деякий час.

До наступної групи відносимо виділення займенників:

"Who are YOU?' said the Caterpillar.

'I can't explain MYSELF, I'm afraid, sir' said Alice, 'because I'm not myself, you see.'"

Процитований уривок засвідчує перебування головної героїні у маргінальному стані.

Виділення присвійних займенників при передачі спілкування між Березневим Зайцем та Капелюшником про час засвідчує, по-перше, їх шанобливе ставлення до цієї категорії, а по-друге, слугує персоніфікації самого часу. На користь останнього свідчить вживання займенника *Він* (HE) замість *Воно* (IT). В перекладі цей ефект досягається шляхом увиразнення епітетом *живий*:

"Does YOUR watch tell you what year it is?

Which is just the case with MINE,' said the Hatter";

"If you knew Time as well as I do,' said the Hatter, 'you wouldn't talk about wasting IT. It's HIM." (Якби ти знала Час так, як я, - насупився Капелюшник, - ти б цього не казала, бо Він - *живий*).

У сукупності виділення присвійних займенників та допоміжних дієслів увиразнюють наказовість: "YOU'D better not talk! 'said Five. 'I heard the Queen say only yesterday you deserved to be beheaded!"

Категорична заява Аліси "Besides, SHE'S she, and I'm I" створює враження її адаптації до ірреальної реальності та знайдення свого місця у ній.

Виголошення правила автор передає прописними літерами, що надає йому рис документально зарегламентованого закону у художньому світі «Аліси»: "Rule Forty-two. ALL PERSONS MORE THAN A MILE HIGH TO LEAVE THE COURT".

Цитування персонажами поезій, що стають реаліями Країни Чудес, згадки про ці поезії створюють враження тексту в тексті. З цією метою Л.Керролл також використовує прописні літери. Приклад цитування, що перетворюється на поетичний двобій: "All right, so far,' said the King, and he went on muttering over the verses to himself: "'WE KNOW IT TO BE TRUE-' that's the jury, of course— "I GAVE HER ONE, THEY GAVE HIM TWO – " why, that must be what he did with the tarts, you know-' 'But, it goes on "THEY ALL RETURNED FROM HIM TO YOU,'" said Alice".

Автор казки також звертається до пародій на поетичні твори, що у реальності створеного ним світу набувають значення його (цього світу) реалій. Це зокрема: "HOW DOTH THE LITTLE BUSY BEE", "YOU ARE OLD, FATHER WILLIAM", "THIS THE VOICE OF THE SLUGGARD" тощо.

Письменник вдається до графічного виділення не лише слів, а і їх частин, що можемо спостерігати у пісеньці про суп:

Beau-ootiful Soo-oor!
Beau-ootiful Soo-oor!
Soo-oor of the e-e-evening,
Beautiful, beauti-FUL SOUP!"

У цьому уривку спостерігаємо також навмисне членування на складі.

Отже, особливістю казки Л. Керролла є надзвичайно велика художня цінність твору, що виявляється в багатстві стилістичних

засобів та прийомів і неоднозначно сприймається читачами через структуру самого тексту. Важливою є установка письменника на взаємодію між текстом і читачем. Сприйняття останнім тексту буде якісно іншим залежно від того, чи розуміє читач ігрову природу твору чи сприймає його як звичайний текст. Елементами гри стають персонажі, оповідна манера твору та використані автором мовні засоби різних рівнів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. И. Гальперин. Stylistics: Стилистика англ. яз. [Текст] / И. Р. Гальперин. – М.: Высш. школа, 1971. – 344 с.
2. Н. Демурова. Льюис Кэрролл: Очерк жизни и творчества / Демурова Н. – М: Наука, 1981. – 148с.
3. В. Истрин В. А. Возникновение и развитие письма / Истрин В. А. – М., 1965. – С. 26.
4. Д.Урнов. Как возникла "Страна Чудес" / Урнов Д. – М.: Книга, 1989. – 148 с.
5. Словарь лингвистических терминов [Текст] / авт.-сост. О. С. Ахманова. – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 576 с.
6. Lewis Carroll. Alice's adventures in Wonderland [Электроний ресурс] // TheLib.Ru